

NA ETIKETE JE FAIR TRADE LEN DROBNÉ LOGO,
NO PRE RODINY V AFRIKE ČI LATINSKEJ AMERIKE
ZNAMENÁ NÁDEJ NA LEPŠÍ ŽIVOT.

KÁVA, ktorá má svedomie

„Volám sa Abena.
Mám dvanásť a už nemusím
nosiť mačetu.“

Ked' mala Abena len osem rokov, každé ráno vstávala na svitaní a vyrážala na kakaovú plantáž so svojim otcom. V ruke držala mačetu, na chrbte mala ťažký košík. Zbierala struky, čistila pôdu, často celé dni v horúčave. Škola pre ňu neexistovala – len práca. Bola unavená, často chorá a netušila, že niekde inde deti v jej veku čítajú knihy a kreslia obrázky. Zlom prišiel, keď sa farma jej rodičov stala súčasťou fairtradového družstva. S novými podmienkami prišla aj kontrola – a otázka, prečo ich deti neštudujú. Vďaka fairtradovému príplatku si rodina mohla dovoliť platiť školské potreby aj uniformu. Abena sa vrátila do školy a jej miesto na poli zostalo prázdne – tak, ako to má byť.

Fair trade zohráva kľúčovú úlohu v boji proti detskej práci v rozvojových krajinách. V prvom rade zakazuje zamestnávanie detí v nebezpečných podmienkach a farmy pravidelne podliehajú prísny kontrolám, ktoré overujú dodržiavanie tohto pravidla. Dôležitou súčasťou je aj osveta – fair trade vzdeláva farmárov aj celé komunity, aby rozpoznali riziká spojené s detskou prácou a pochopili význam prístupu detí ku kvalitnému vzdelaniu. Okrem toho podporuje budovanie škôl, školských programov a štipendií a zlepšo-

vanie zdravotnej starostlivosti v regiónoch. A napokon – čo je možno najzásadnejšie – fair trade zabezpečuje vyšší príjem rodičov, čím im umožňuje dôstojne uživiť rodinu bez toho, aby boli nútení zapájať vlastné deti do fyzicky náročnej práce na poli.

Fair trade znamená spravodlivé obchodovanie, dodržiavanie ľudských a pracovných práv a šetrnosť k životnému prostrediu. Pre ľudí v Afrike, Ázii a Latinskej Amerike fair trade zabezpečuje zlepšenie ich životných a pracovných podmienok a možnosť rozhodovať o svojej budúcnosti.

Ako funguje fair trade?

Pestovatelia za svoje kakao, kávu, banány, bavlnu alebo kvety dostávajú zodpovedajúcu odmenu. Do systému fair trade sa zapájajú viac ako dva milióny pestovateľov a tvorí ho 1 930 pestovateľských organizácií v 70 krajinách po celom svete. Na Slovensku sú najobľúbenejšími fairtradovými produktmi kakao a káva, ale aj banány, bavlna a rezané ruže. Na našom trhu je v súčasnosti k dispozícii približne 1 300 výrobkov označených značkou FAIRTRADE. Označenie FAIRTRADE na výrobkoch v obchodoch je síce malé, ale pre pestovateľov a pracovníkov znamená veľa. Vďaka fair trade majú farmári istotu minimálnej ceny za svoju produkciu a sú chránení pred výkyvmi na trhu. Okrem toho majú k dispozícii peniaze vo forme spravodlivého príplatku. O jeho použití rozhodujú demokraticky na schôdzach a využívajú ho na financovanie štipendií, výstavbu škôl a studní alebo zabezpečenie zdravotnej starostlivosti pre celú komunitu. Fair trade znižuje následky kríz, či už ide

o pandémie, alebo vplyvy klimatických zmien. Tento systém podporuje ekologicky šetrné postupy, ako je znižovanie používania chemických hnojív a pesticídov, dbá na ochranu pôdy a vody, diverzifikáciu plodín a prispôsobenie sa klimatickým zmenám. Podporuje sa demokratické riadenie družstiev, ktoré dáva pestovateľom a pestovateľkám väčší hlas pri rozhodovaní. Osobitný dôraz sa kladie aj na rovnosť žien, ktoré majú lepší prístup k financiam, vzdelaniu, ale aj vedúcim pozíciám. Detská a nútená práca je zakázaná a pracovné podmienky musia spĺňať zdravotné a bezpečnostné normy.

Mení životy k lepšiemu

„Ráno si dáme kávu, kúsok čokolády a banán na desiatu a to nás spája s ľuďmi, ktorí ich vypestovali niekde ďaleko, no ktorých my nikdy nestretáme,“ hovorí Stanislav Komínek, ktorý je dokumentaristom pre Fair trade Česko a Slovensko. V roku 2024 nakrútil zo svojich ciest do Kolumbie a Kostariky dokumentárny film Budúcnosť kávy, ktorý sa zameriava na nízke výkupné ceny, rastúce náklady farmárov, klimatickú neistotu a potrebu rozvíjať udržateľné postupy pestovania. Do roku 2050 môže byť totiž vhodných oblastí na pestovanie kávy arabica až o polovicu menej. Vedeli ste, že priemerný pestovateľ kávy má dva až tri hektáre pôdy? Väčšinou sú to malí pestovatelia, zvyčajne rodiny, ktoré pestujú kávovník arabský v nadmorskej výške 800 až 2 200 metrov. Ak všetko dobre dopadne, na kríku sa začnú rodiť zrelé kávové čerešne bordovej farby a zber trvá dva až tri mesiace. Pestovatelia neustále obchádzajú svoje pozemky, pretože nemôžu zbierať úrodu v rovnakom čase. Tieto zelené nepražené kávové zrná sa musia predať. Výkupcovia, nazývaní kojoti, prichádzajú do dedín, obchádzajú pestovateľov, majú rozdelené sektory a pestovatelia nemajú inú možnosť ako im svoju úrodu predať za akúkoľvek (zvyčajne veľmi nízku) sumu, ktorú im ponúknu. Často sa tak stávajú obeť podvodníkov a žijú len ťažko. Podľa prieskumu 44 percent pestovateľov kávy žije v chudobe a nie je pre nich ľahké prežiť s rodinou do ďalšej úrody. Lepšie podmienky majú pestovatelia, ktorí sú členmi družstiev a pestujú za férových podmienok fair trade. Vlastnou prácou si dokážu zarobiť na dôstojné živobytie a za svoju

kávu dostávajú primeranú odmenu. To tiež znamená, že ich deti nemusia pracovať na farmách a plantážach a že pestovanie môže byť šetrné k životnému prostrediu.

Káva, ktorá dáva zmysel

Kolumbia je po Brazílii najväčším producentom kávy arabica na svete. Ročne sa tu vypestuje viac ako 12 miliónov vriec zelenej kávy po 60 kilogramov. Medardo Bajero Ramirez, člen fairtradového pestovateľského družstva ASOPRO-SIERRA, obhospodaruje štyri hektáre pôdy s kávou arabica a ročne vypestuje približne tri tony kávy v biokvalite. „Keď ste členom družstva, musíte dodržiavať určité pravidlá. Napríklad nesmiete používať chemické insekticídy, žiadnu triedu chemických hnojív. Musíte používať organické hnojivá. My si tu na farme vyrábame vlastné,“ hovorí Medardo a dodáva: „Ale to nie je pre každého. Veľa našich susedov na to neprešlo. Keď totiž používate chemikálie, máte vyššiu produkciu a ušetríte tak polovicu práce. Potom sa nemusíte namáhať, aby ste vyčistili pôdu od buriny.“ To však nie je Medardova cesta. On si váži prírodu okolo seba a chce sa o ňu dobre starať. Je zapojený do fair trade a pestuje ekologicky a v biokvalite. Znamená to pre neho viac práce, ale fairtradové družstvo mu pomáha s materiálom alebo lepším vybavením. „Vyššia cena v systéme fair trade nám veľmi pomáha. A vďaka fairtradovému príplatku máme nový stroj na lúpanie a sušiacu na kávu,“ vysvetľuje. Medardovi sa páči aj to, že vďaka metódam ekologického poľnohospodárstva je jeho pôda obklopená zvieratami. „Máme tu lesy, veľa vtákov, pásavce, tiež veveričky, líšky, mravčiare aj jaguára.“

Šanca rozhodovať o svojom živote aj pre ženy

V Pobreží Slonoviny nie je bežné, aby žena vlastnila pôdu, a už vôbec nie to, aby na nej zarábala. Rosine Bekoin, drobná pestovateľka kakaa a členka fairtradového družstva CAYAT, sa rozhodla zmeniť svoj život od základov. Dnes vlastní a spravuje farmu s rozlohou 2,5 hektára a je príkladom pre ženy vo svojej komunite. S programom spravodlivého obchodu a pestovania sa zoznámila na stretnutí vo svojej dedine a dozvedela sa o výhodách zapojenia sa do systému a spolupráce s ostatnými pestovateľmi. V roku 2017 sa zúčastnila na fairtradovom programe Women's School of Leadership, kde sa naučila nové veci aj to, ako pomôcť ostatným ženám prevziať vedúce úlohy vo svojich komunitách. Po absolvovaní sa stala tajomníčkou ženského združenia vo svojom družstve, kde spolu s ďalšími ženami pracuje na znižovaní chudoby a zlepšovaní životných podmienok vo svojom okolí. „Pestovanie kakaa mi zabezpečuje príjem, ktorý je nevyhnutný pre moje podnikanie a na to, aby som mohla svoje deti poslať do školy. Okrem pestovania kakaa investujem aj do lesnej škôlky so stromami na tienenie. Taktiež spracúvam čokoládu. Všetky tieto činnosti mi umožňujú prevziať zodpovednosť za svoj život a byť samostatná. Od družstva CAYAT dostávam tiež fairtradový príplatok. Tento bonus mi umožňuje posilať deti do školy a lepšie udržiavať moje pole,“ hovorí hrdá pestovateľka Rosine Bekoin.

Zákaz detskej práce

Pri pestovaní kakaa prevláda detská práca hlavne v západnej Afrike. Na kakaových farmách Pobrežia Slonoviny a v Ghane pracuje približne 1,6 milióna detí. Obe tieto krajiny sú najväčšími producentmi kakaa na svete – spolu zabezpečujú viac než 60 percent svetovej produkcie. Kakao rastie na kakaovníkoch v tropických oblastiach a vyžaduje si manuálny zber. Práve na to často využívajú deti, ktoré sú ešte aj v súčasnosti považované za lacnú pracovnú silu. Deti často nedobrovoľne opúšťajú školu, aby pomáhali rodičom na poliach a plantážach. Ich práca zahŕňa nosenie ťažkých bremien, používanie mačiet a často sú aj vystavené chemickým pesticídmi. To všetko sú nebezpečné činnosti, ktoré ohrozujú ich zdravie a vývoj. „Ide o hlboko zakorenený problém. Chudoba je jednou z hlavných príčin detskej práce a svoju životnú situáciu sa snažia takto zmeniť. Okrem podprogramov zameraných na podporu školskej dochádzky a prevenciu detskej práce je kľúčovým riešením detskej práce to, aby pestovatelia mali možnosť slušne sa uživiť vlastnou prácou bez toho, aby deti museli pracovať na poliach a plantážach ako najlacnejšia pracovná sila,“ vysvetľuje Lubomír Kadaně, riaditeľ Fair trade Česká republika a Slovensko.

Ako môžete pomôcť?

Aj vy môžete prispieť k spravodlivejšiemu svetu. Stačí začať drobnými, ale vedomými rozhodnutiami – napríklad pri výbere kávy, čokolády, kakaa či banánov s označením FAIRTRADE. Tento certifikát zaručuje, že za výrobkom sto-

ja dôstojné pracovné podmienky, férová mzda a rešpekt k ľudským právam. Zaujímajte sa viac o to, čo jete a pijete – podporujte značky, ktoré transparentne komunikujú svoj pôvod a aktívne investujú do udržateľnosti. Tento jednoduchý krok znamená, že podporujete spravodlivejšie obchodovanie a dôstojnejšie podmienky pre ľudí v rozvojových krajinách. Vaša ranná šálka kávy môže niekomu zmeniť život... **E**

Lenka FENCÁKOVÁ
Foto archív Fair trade Česká
republika a Slovensko